

irodalmat felölelő három kötet. A két-kötetes *Napkelet-lexikon*nak tudományos megbízhatóság és nemzeti szellem tekintetében mintegy testvérei e szép művek s ezért a Világirodalmi Lexikon két hátralevő kötetének mielőbbi megjelenését érdeklődéssel várjuk. —n.

Farkas Gyula : A magyar romantika. (Fejezet a magyar irodalmi fejlődés történetéből. Budapest, 1930. A Magyar Tudományos Akadémia kiadása.) E rajtunk kívüli okokból megkésett ismertetés már nem igényelheti magának, hogy Farkas Gyula könyvét a Napkelet olvasóinak mint újdonságot prezentálja, legfeljebb a másutt felkeltett figyelmet erősítheti. «A magyar romantika» a legutóbbi hónapok alatt a tudományos közvéleményben is mély nyomokat hagyott: az irodalomtörténeti kutatást termékeny szemléleti mód alkalmazásával, rendszerező fogalmakkal gazdagította, egyben pedig, éppen hangsúlyozott újsága által, támadó felületet nyújtott követett tudományos iránya ellenzékének s ezzel, ha majd a vita személyes élei letompulnak, az eszmetisztázódáshoz fog hozzájárulni. Farkas Gyula könyve emellett szerves tényezője multszemléletünk mostanában folyó átalakulásának, melynek jeleit a napilapoktól a szaktudományos összefoglalásokig figyelemmel kísérhetjük. A politikai történetírás ez átalakulásban néhány lépéssel megelőzte az irodalomtörténetet. Míg a politikai történetírás újabb feltáró és rendszerező elveit már nagy történeti szintézis s több monográfia tudatossá tette, sőt a szélesebb értelemben vett közvélemény visszhangja még az új szempontok mai életjelentőségét is megmutatta, addig az irodalomtörténeti erők változó és megváltozott helyzetű támadópontjait irodalomtörténeti szemináriumok ajtóit s a nagyobb közönségtől távoleső folyóiratcikkek takarták el. Farkas Gyula

tanulmánya, éppen mert könyvalakban lépett a magyar publikum elé, hivatott arra, hogy a szaktudomány intern eredményei nagyobb területen ismeretessé váljanak s irodalmi múltunk reálisabb megismerését a céhbeli tudomány körén túl is előkészítse.

Farkas Gyula könyve irodalmi életünknek azt a korszakát tárgyalja, mely egyike volt a legelmosódottabb arculatuaknak. A XVIII. század nyolc vanas éveitől a XIX. század harmincas évéig terjedő idő irodalomtörténeti bemutatása eddig mechanikus osztályozással, feltételezett irodalmi iskolák bizonytalan kereteinek alkalmazásával tudott csak szemléleti rendet vinni az írói tények sokféleségébe. Irodalmi felülnézetet kaptunk, melynek főcélja volt középponti jelentőségűvé tett irodalmi arcok felszíni reliefjének kivésése s külsőségek döntő erejű rendszerekké való emelése. Farkas Gyula módszere ezzel teljesen ellenkező. Az irodalom termőtalajából, a kollektív lelki humuszból indul ki, ennek vegyelemzését adja. Könyve az akkori irodalmi szellemiségnek három szintetikus elemét mutatja fel s ezek (a szerző expresszív fejezetcímeihez idomítva) a magunk szavát is: kiegyenlítődés, nemzet, idegen örökség.

Tanulmányának hármasszoros ívhajlása — egyéni lelkek apró hullámainak interferenciái hozzák létre! — a rész-megfigyelések, adatok nagy tömegéből épül fel. Itt nem lehet célunk, hogy Farkas Gyulát az adatok vallasában és módszerében ellenőrizzük. A munkája által létrejött, új konstrukciós mondanivaló főnyomatékaira figyelünk, annál is inkább, mert ezekből kettőnek a szaktudományon kívül is van súlya, sőt az aktualitás színeit is magán viseli.

Azokban az évtizedekben, melyeket Farkas Gyula könyve felölel, a magyar lélek három ponton kényszerül ellentétek felismerésére, az ellentétek egymásbaütköztetésére, majd kiegyen-

lítésére. Faji tudat, táji kötöttség és a vallásműveltségi fejlődés többszázados determináltsága hozza létre a magyar lélek kettéhasadását, melynek kialakult formáját Farkas, az újabb történettudományból már ismert «keleti és nyugati magyar» analógiájára, a «tiszai kálvinizmus» és a «dunántúli katolicizmus» átfogó kategóriáival jelöli meg. Írói nyilatkozatok, levelek vagy önvallomás-értékű irodalmi tények sokaságát vonultatja fel gondolata valóságerejének bizonyítására. Könyvének legnehezebb része ez, mert szétágazásra és ellentmondások zsákutcáiba csalogató adatokból kell összerónia az egységlatás pódiumát. E fejezet próbaköve megtaláló és rendező képességeinek. Lépésről-lépésre fejt fel a két szembenálló lelkület különbözőségeit, harcokban való egymásraismerését, harg végül eljusson a teljes ki egyenlítődést szimbolizáló Vörösmarty és Kölcsey irodalmi alakjáig. A fejlődés vonalainak ily meghúzásával a «magyar romantiká»-nak mint szellemi mozgalomnak megadja sajátképien magyar, minden más romantikától elütő belső szerkezetét. Könyvének első főszakasza már önmagában is egyike napjaink legjelentősebb tudományos teljesítményeinek: behozta az újabb irodalomtörténeti elvek életrevalóságát.

A második főfejezet a tárgyalt korszak és a reformkori Magyarország politikai s irodalmi életének hatalmas szellemi lendítőjét határozza meg. Dokumentáló adatok és megfigyelések alapján itt is szembefordított lélekfelek szinkronitásából indul ki. Az aszintetikus eszme, mely könyve előbbi fejezetét vezette, most mintegy specializálódik a XIX. század magyar lelkiségének egyetlen pontjára, a nemzeti érzésre. Farkas Gyula egy korábbi s inkább önigazoló célzattal készült tanulmányában már megjelölte azt a kétféle nemzeti érzést, melynek valóságos voltát előttünk levő könyvében

tárja ki teljes egészében, Felelőtlen optimizmus és szinte pesszimista érdektelenség jelöli a szélsőséges formákat s a romantikus irónemzedék tagjainak belső küzdelmei, lélekkinzó harcai teremtenek ebből az életfolytatás kérelhetetlen praktikuma számára egy fajta «Pessimismus der Stärke»-t, melyben tettvágy és csüggedés, fejlődés és haláltudat, lelkenedő mithológikus multszemlélet és kritikai realitásérzék, keleti rög és nyugati vonzás, Hungária és Európa egyesült. Farkas Gyula e fejezettel már le is lép a szigorú értelemben vett irodalomtörténeti szaktudomány talarjáról és teljes joggal tekinthet könyve Horváth Jánostól vett devizájára: «Öröklött hajlamaink származásrendjének ismeretéről van itten szó.» Az összeadás vonalát ismét meghúzhatjuk s alája írhatjuk a végösszeget: Farkas Gyula tanulmánya jele annak, hogy a magyar irodalomtudomány életközébe került, oly feladatkört vállalt magára, melyben a tudományos eredmények a nemzeti egyetemességre is kötelező önismeret eszközeivé lesznek.

A Farkas Gyula értelmezése szerinti «romantikus» korszak idegen örökségét a harmadik fejezet gyűjti össze. Egyéni kutatásra e helyütt kevésbé volt szükség, az irodalmunkba átvett anyag előbbi kutatók munkája által gazdagon állt rendelkezésére. Az idegen hatásokból csak egy oldalt vett tekintetbe, a német irodalmi élet befolyását. Feldolgozó és munkája egészébe beillesztő módja a kész anyagnak itt is újabb értékesítést mutatja: alkalmat ad a külföldi irodalmi indítékok egyéni elhajlásainak, a német klasszicizmus és az osztrák romantika magyar vetületének s az irodalomelméleti gondolat hazai jelentkezésének megfigyelésére.

Farkas Gyula irodalom- és szellemtörténeti vizsgálódásait az 1830-as évvel zárja le. Ezzel egy saját fogalmazású «magyar romantika» mellett kötötte le magát s a tudomány fel-

adata, hogy elhatárolása jogosultságát mai, beidegzett korelnevezéseinkkel szemben, igazolja vagy megdöntse. A szerző jövő munkássága bizonyára még meghozza mostani könyve kiegészülését is, az írói egyéniségek részletesebb képét, a stílus, a formák, az izlés és velük az akkori közönség irodalomtörténeti megismertetését. Minderre kiterjedni most nem lehetett szándékában. Célja az volt, hogy elénk tárja a magyar lélek száz év előtti spektrumát s benne magunkra ismerjünk. Munkája a magyar olvasóközönség számára szellemi gazdagodás, a szaktudomány művelői előtt pedig lelkesítő és példaadó tett.

Kerecsényi Dezső.

Tehetség-problémák. Budapest, 1930 181 l. — Ahogy a közelmúlt jelszava a többtermelés volt nemcsak az ipar, hanem a szellemi javak terén is, úgy irányul ma a törekvés nem a mennyiségre, hanem a minőségre. Az emberiség ráeszmélt arra, hogy a tömeg — materiáliákban csakúgy, mint emberi erőben — nem döntő a kulturális emelkedés tekintetében, hogy csak minőségileg kiváló teljesítményekkel lehet biztosítani előnyöket a mai élet küzdelmében. Ennek a közhangulatnak az egyik tünete az is, hogy a társadalom ráeszmélt a kiváló egyén fontosságára a közösség életében, s a lélektani vizsgálatoknak egyik leginkább előtérben álló tárgya a tehetség problémája lett. Annál örvedetesebb, hogy a Magyar Gyermektanulmányi és Gyakorlati Lélektani Társaság — az az intézmény, mely a minap elhunyt kitűnő elnöke, Nagy László vezetése alatt olyan rendkívüli fontosságú munkát fejtett ki, — ezt a problémát tűzte ki előadás-sorozata témájául és az előadásokat kötetben ki is adta. Aki ezt a tizennégy tanulmányt végigolvassa, az tájékozódást szerzett, és pedig egészen kimerítő módon a tehetséggel kapcsolatos prob-

lémák mindenikéről, a jelenkori kutatások állásáról, eredményeiről, s ezek közt a magyar tudósok teljesítményeiről is.

A kritikus, midőn erről a könyvről készül írni, nem könnyű feladat előtt áll. Csábítja a vágy, hogy apróra taglalja az egyes értekezéseket és egyik-másik ponton vitába is ereszkedjen. Azonban erre nincs tere. Meg kell tehát elégednie általánosságok kiemelésével, hogy rámutasson a felmerült problémákra, s aztán a tudományos kutatás általános irányát jellemezze.

A tehetség általános problémái felett tart szemlét H. Révész Margit és kijelöli azokat az irányokat, melyek felé az egyes kutatások mozognak. Szondi Lipot, Kretschmer és Lange-Eichbaum legújabb eredményeire támaszkodva, kimerítően elemzi a tehetség kérdésének biológiai vonatkozásait, bölcs mértéket tartva az itt különösen csábító túlzásokkal, egyoldalúságokkal szemben. Ugyanezt mondhatjuk Lénárt Edithről, aki a tehetség lélektanát ismerteti, Hermann Imréről ki a pszichoanalízis szemszögéből nézi a kérdést, Balassa László pszichopatológiai tanulmányáról és Máday Istvánról, aki a tehetség problémájának és az individuálpeszichológiának a kapcsolatait dolgozza ki. Mindannyiuk közös érdeme, hogy nem esnek bele a biológisztikus lélektan egyoldalúságába, mely az egész problémát a maga atomizáló és materialista eszközeivel véli megmagyarázhatónak. A következő értekezés pedig, a Nagy Lászlóé, mely a tehetség kifejlődésének fő tényezőit elemzi, rendkívül érdekes és meggyőző önálló megfigyelések előadásával, egyenesen szellemi tényezőkre mutat rá, mint a tehetség leglényegesebb alkotó elemeire. Ezután néhány tanulmány az egyes tehetség fajtákkal foglalkozik. Így H. Révész Margit a kutató lélektanával. Kosztolányi Dezső a költő